

# ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10  
ДИНАРА  
1952

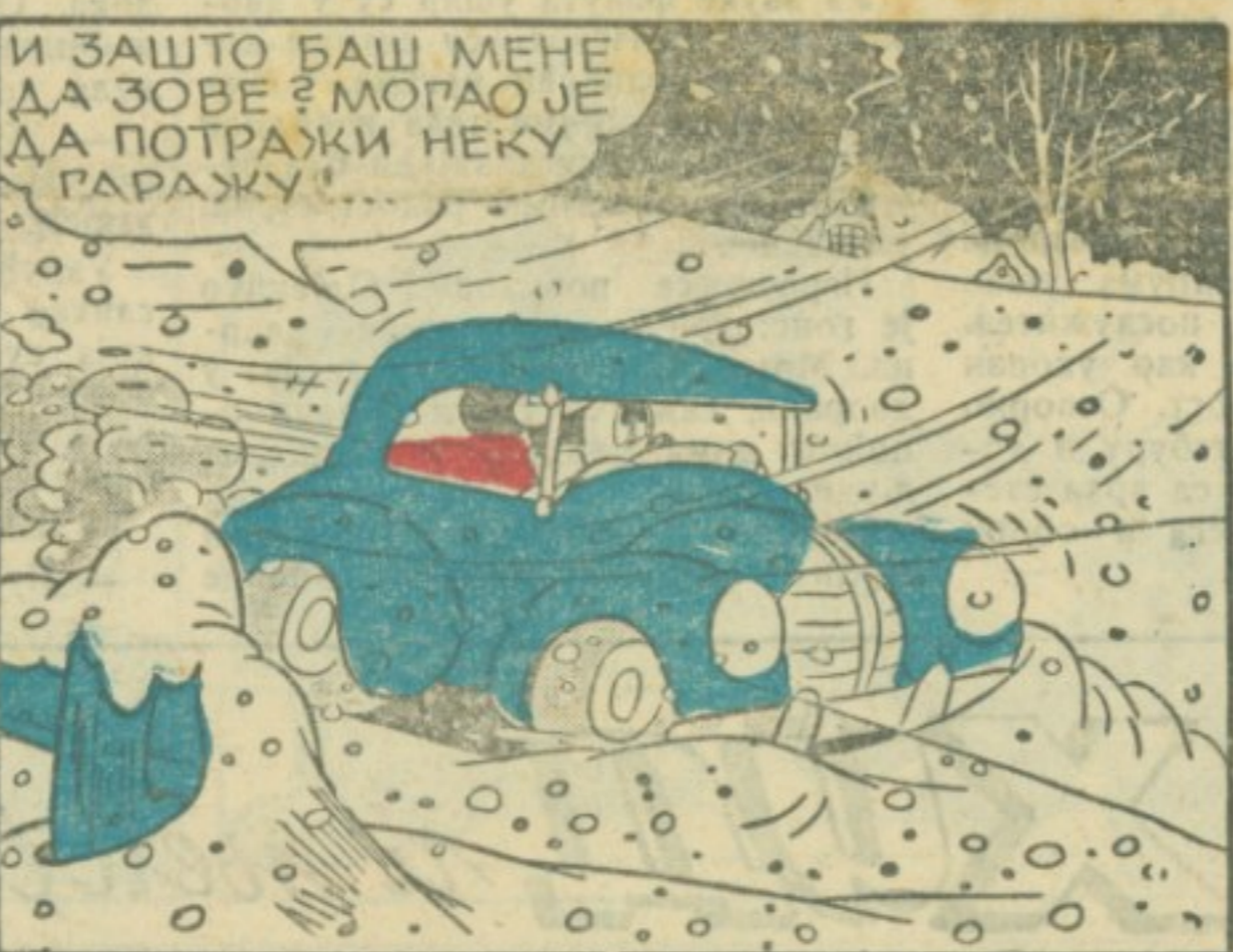
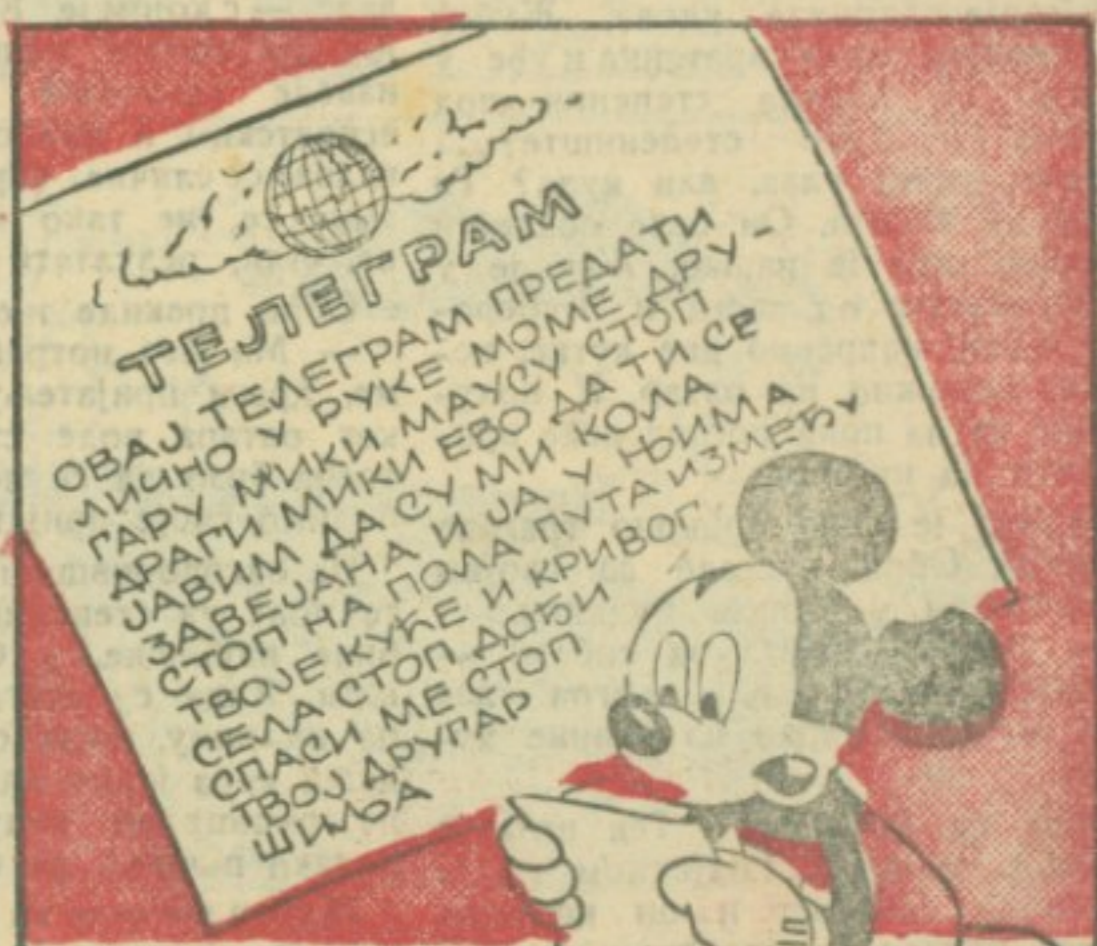


ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XV — Број 62 — Субота, 7 март 1953



## Метава



# Жубер који је скренио ток ГОЛФСКЕ СТРУЈЕ

(21)

Жубер опрезно испружи руку међу ноге кипа. Зачу се неко сасвим тихо шкрипање и он тада рече:

— Ја идем први... Он поче да пузи, а Жак је за то време мотрио на стражаре и на последње послужитеље који су још нешто довршавали у дворани.

Откако су свештеници башили обојицу пријатеља на олтар, они нису ни на шта друго мислили него само на своје ослобођење. Покушавајући да пресеку уже којим су били везани, открили су међу ногама статуе нека вратанца, чија је реза била сакривена међу украсима. Можда ће им се ту указати каква могућност да ослободе себе и своје другове...

После мале почивке, коју је употребно на то да опет мало оживи своје утрнуле удове, Жубер се провуче кроз вратанца и уђе у отвор. Ту напипа степеник под ногама... Неко степениште?... Можда тајни улаз, али куда? То мора да испита. Он брзо обавести сликара шта је нашао. Жак је у међувремену од свога и Жуберовог одећа направно две лутке, које је положио на олтар. У полумраку се на први поглед неће приметити да их нема.

Пошто је тако прикрио трагове бекства, Обри несташе за својим пријатељем у тајном ходнику.

— Затвори врата за собом! — довикну му Жубер, а његов глас као да је допирало из велике дубине.

Жак га послуша. Тек што је крочило, трже се: одједном га је засенила светлост и он примети да се налази на степеницама које воде у некаку подземну одају. Под једном јаком електричном лампом стајао је Жубер и смејао се.

— Шта је ово?

— То је, просто напросто, тајна машинерија нашег пријатеља Кохуатла, — одговори му официр. — Зар не разумеш? Та ово је бар јасно.

Жубер показа руком даску на зиду, на којој су се налазили многобројни прекидачи, контакти, жице и разне лампиче у бојама.

— Ово изгледа као да се налази иза кулиса неког позоришта, — примети Обри.

— Или у тајном кабинету неког чаробњака... Ова одаја из које воде степенице до свих божанстава омогућава Кохуатлу да изводи разне оптичке и акустичке појаве, које онда горе у храму тумаче као изразе неке натприродне силе... Ја сам дубоко убеђен да су античка пророчишта пословала на сличан начин... Кад сам малочас у помрчини пипао по зиду, одједном сам под прстима осетио електрични прекидач и одмах сам схватио шта то све треба на знаци и пустио струју.

Жубер је зналачким оком разгледао поједине апарате.

— Па ово је права мала електрична централа, — рече он најзад, — скојом је Кохуатла у стању да својим највишим Аптешима изведе свакојака "чудеса"... У египатским и индиским храмовима налазе се сличне справе, само, разуме се, не тако модерно уређене. Али, резултати су исти.

Обри прекиде његово излагање: — Ми без потребе губимо време, драги пријатељу. Ако до сваког олтара воде степенице, онда треба брзо да се попнемо и ослободимо своје пријатеље.

Не одговоривши ни реч, Жубер се попе уз степенице које су му биле најближе, а Обри одмах за њим. Када су стигли до вратанца на кипу, чули су жагор и видели, кроз једну намерно остављену рупицу на кипу, да се храм полако почиње да пуни.

Жубер погледа на свој часовник: — Сада је седам сати... Изгледа ми да свечаност већ почиње.

Они се неодлучно згледаше, јер то овако брзо нису очекивали. У том тренутку, доле испод њих зашкрипаше нека врата. Они се уплашено окретоше: кроз вратанца у супротном углу подрума ушао је, по свој прилици, послужитељ храма. Он је застао као укпан кад је угледао светлост. Отворно је уста да викне на узбуњу и дозове помоћ, али Обри са врха степеништа скочи на њега и обори га...

Пре но што је могао да пусти гласа од себе, сликар га је, са Жубером који му је одмах прискочио у помоћ, везао својим конопцима. Запушили су му уста и гурнули га у један угао.

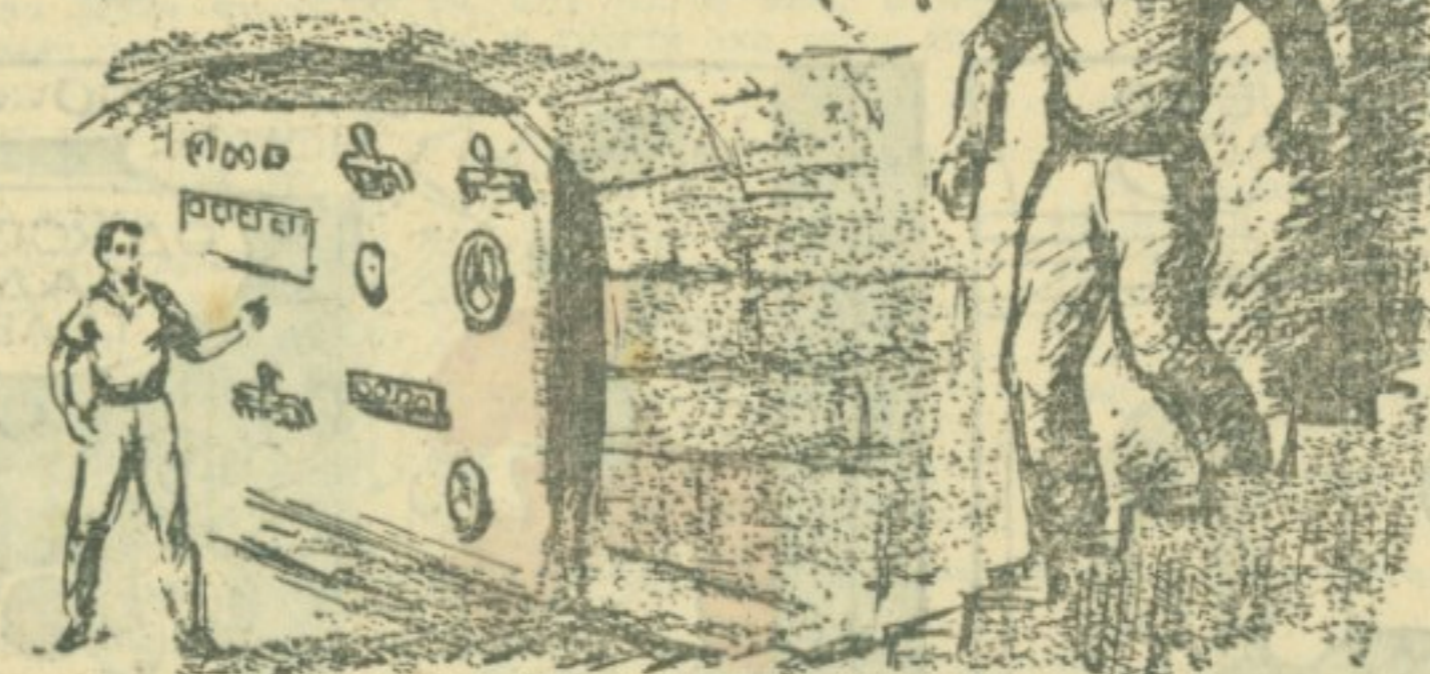
Жубер је брзо забарикадирао врата, која су несумњиво водила у подземну варош, и рекао:

— Ово је вероватно Кохуатлов помоћник: човек који иза кулиса храма производи грмљавину и ветар.

Из дворане допирали су до њих звуци фанфара и они се брзо опет попеше уз степенице. У храм је баш улазила шарена поворка официра, ратника и свирача. Свечаност је почињала...

Жубер и Обри су без даха посматрали овај приказ кроз рупице на кипу оног истог олтара на коме су наместо њих лежале лутке од њихових одећа. Пред њиховим очима одвијала се варварска свечаност у пуном сјају и раскоши.

Људи у старинској аптечкој ношњи, ратници са шлемовима и оружјем, слуге са лезејама од палминог лишћа, људи са бакљама које су се димиле, свирачи са цитрама и гонговима... Та живописна и бучна гомила лагано је преплављивала полумрачну дворану.



Свечаност је почела обредом који су пред олтарима служили нижи свештеници. Једни су кичали, а други су махали златним кадионицама, из којих је куљао неки густ дим, од кога су се једва назирале електричне лампе.

Уз звуке флаута ушли су у дворану играчи. Играли су синим корацима, преплићући ногама, и природним трајајима тела изводили разне радље, изражавајући без речи, самим покретима: радост, страх, усхићење...

Играчи се повуклоше. Одјекнуо је гонг: три свечана, лагана удараца. Мртва тишина завладала је у дворани, само су густе облаци опјоног дима лебдели над главама људи.

Поново је одјекнуо гонг и сви људи у дворани пали су ничице

на под. У дивној одори, са златном круном на глави и жезлом у руци, појавио се дон Агостино де ла Фонсека. Пред њим је ишао Кохуатл, дубоко погнуте главе украшене перјаницом. Носио је у руци велику кадионицу, из које се ширно неки необичан мирис.

Овај исти свечани обред видео је и Кортес кад је Монтезума удазио у главни мексикански храм.

Дон Агостино се упутио степеницама према престолу с десне стране. У исто време, увели су у дворану једног човека чије је европско одело чудно одударало у овој шароликој гомили. Жак Обри пригушено узвикну:

— Господин Миранда!... Значи, онај нитков је зблиља говорио истину: Јанин отац привешће му заиста своју рођену ћерку...

Дон Агостино и плантажер са Мартиника измењали су неколико речи, које Обри и Жубер нису могли да чују јер су били одвећ удаљени.



У том тренутку настало је у дворани неко комешање. Људи су се сашаптавали и обазирали наоколо. То комешање прерасло је у одушевљене поклике кад су шест Индиоса унели носилку. Из ње је изишла једна у бело одевена прилика. Ослањајући се на Кохуатла и Миранду, она се клецајући попела до другог престола.

— Јана!... скоро јакну Обри. — Не, не... више волим да умрем.

Узбуђен до крајњих граница, сликар је пошао да отвори врата која су се налазила између ногу божанства, али нечија снажна рука задржа га и повуче назад. Жубер му је препречило пут:

— Шта хоћеш да учиниш? — Пусту ме... ја морам к њој...

— Хоћеш да умреш не осветиши се, је ли?

— Ја не могу ово да поднесем...

— Ја ти предлажем нешто паметније...

— Шта?

— Пустимо богове да говоре!... Ходи, помози ми!

Официр је одвео свога пријатеља доле, у подрум, до табле са прекидачима и контактима. Он му показа неке цифре и скраћене речи урезане на таблицама од слонове кости, а затим разнобојне жице које су биле спроведене до глава и руку појединих божанстава.

— Не схватам ништа...

— Одавде се руке целом овом циновском електричном инсталацијом. Она не служи само за осветљавање подземног града, него се помоћу ње могу вршити и разне чаролије... Извади контакте и додај ми жице... Добро!... Сада их све повежи... А сад пођи за мном.

Са каблом који су на тај начин добили, попео се поручник опет до једног божанства и, увукавши се у шупљину кипа, причврстио кабл у једном шалтеру. Несумњиво су се на тај начин у очима божанства могли изазвати различити светлосни ефекти.

Било је крајње време... Кохуатл је већ постајао нестрпљив.

На знак који је дао дон Агостино, поворка је кренула. Са жртвеничким ножевима у рукама, пошли су Кохуатла и његових дванаест свештеника у правцу средњег олтара, на коме су се у полумраку назирале лутке од Обријевог и Жуберовог одећа, тако да је изгледало као да на том месту још леже њих двојица.

Правосвештеник је стигао до степеница и свечаним кораком упутио се ка жртвенику. Када се нашао над олтар, једва се уздржао да не узвикне од запрепаштења; гневно је одгурнуо руком обале лутке, брзо се окренуо и нешто бесно дркнуо.

У том тренутку Жубер је покренуо полуку коју је држао у руци... Из руке кипа, од којих је дасна држала мач а лева жезло, обавда од чиста челика, севнула је блистава муња. Затим се зачула снажна грмљавина...

Кохуатл је пао као громом погођен.

Жубер је прекинуо струју... У дворани је настао метеж. Дон Агостино устаде са свога престола и промуклим гласом издаде неке запевести...

Свештеници и стражари одмах су притрчали олтару и почели да се пењу уз степенице... Двдесетак њих окупиле се око Кохуатла.

У том тренутку Жубер поново укопча струју...

(Наставиће се)

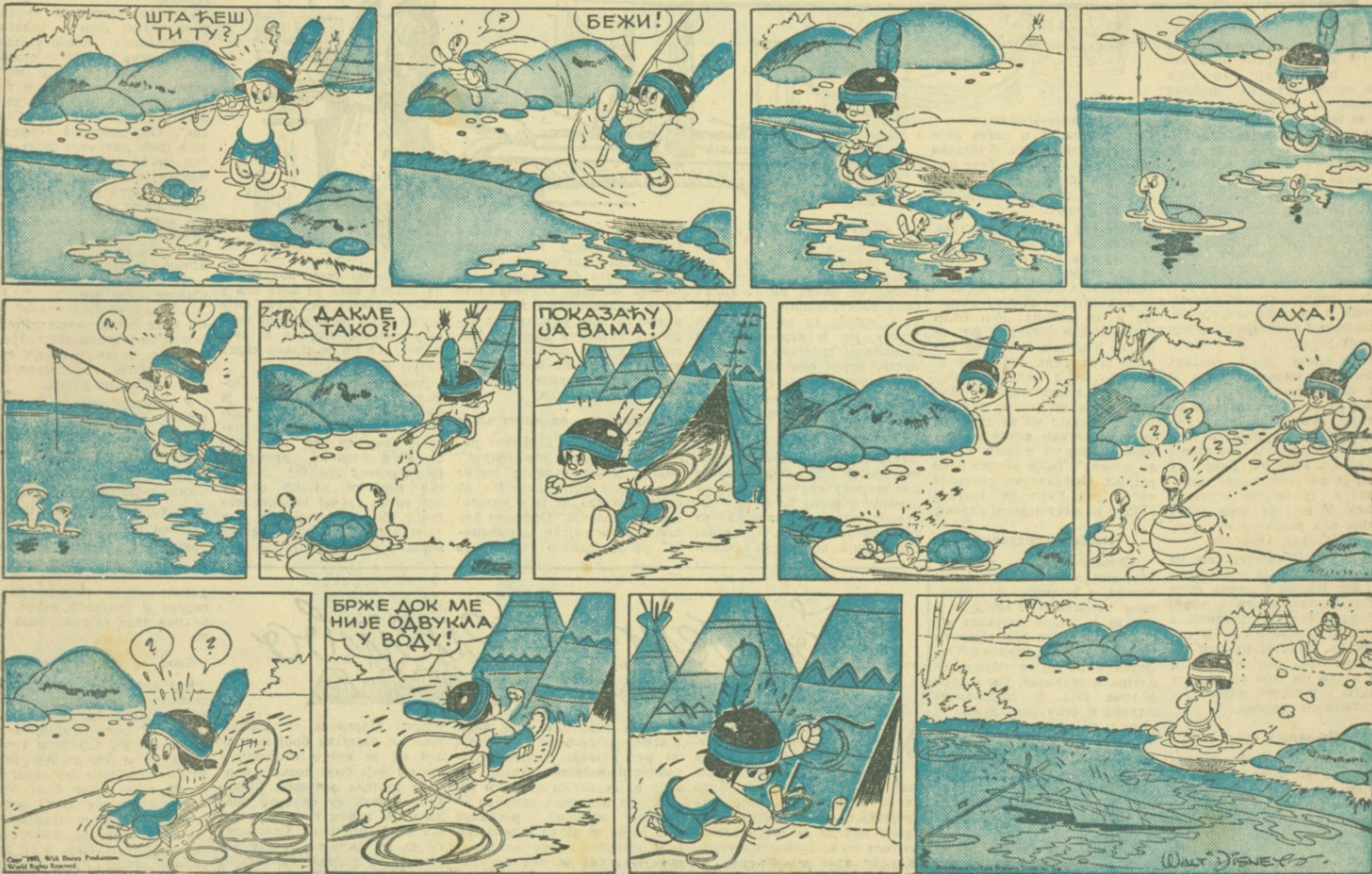
# РОБИН ХИД и његова дружина

36



# МАЛНИ ХИЈАВАТА

WALT DISNEY



# Први часопис међу јужним словенима

Пре 185 година појавила се међу Србима једна за оно време необична публикација. То није био ни акатист, ни црквене беседе, ни еванђелске поуке, па ни буквар — што је углавном и сачињавало дотадашња српске књиге. Био је то „Славено-сербски магазин“ штампан у Венецији 1768 године. Вук га назива „мстачким“ додајући да је „врло важан за историју наше књижевности“.

Негов анонимни издавач био је Захарије Стефановић Орфелин, један од најистакнутијих српских писаца XVIII века и много страни културни радник: песник и уметник-бакорезац, историчар и популаризатор приrodnih наука.

У то време, број српских штампаних књига износио је тек нешто преко четрдесет, а добар их је број написао и опремио, режући у бакру, сам Орфелин. У Венецији је тада радила штампарија Димитрија Теодосија, Грка из Епира, у којој је до 1768 године штампано и тридесетак српских књига. У њој је неко време радио, као редактор и коректор, и Захарије Орфелин.

Појава „Славено-сербског магизина“ уствари је први покушај код Јужних Словена да се издаје часопис намењен широј публици. Издавач, уредник, а и једини сарадник био је сам Орфелин. Иако је изишао само један број, овај покушај је већ и сам по себи од великог значаја у историји штампе југословенских народа.

На часном послу  
Дело Захарија Орфелина није остало заборављено. Он је својим радом и мукотрпним животом опомињао српске књижевнике како треба устрајати на часном послу народног просвећивања. „Наш је господин Орфелин блаженји и благополучнији од свију његова времена сродних, — вели Доситеј

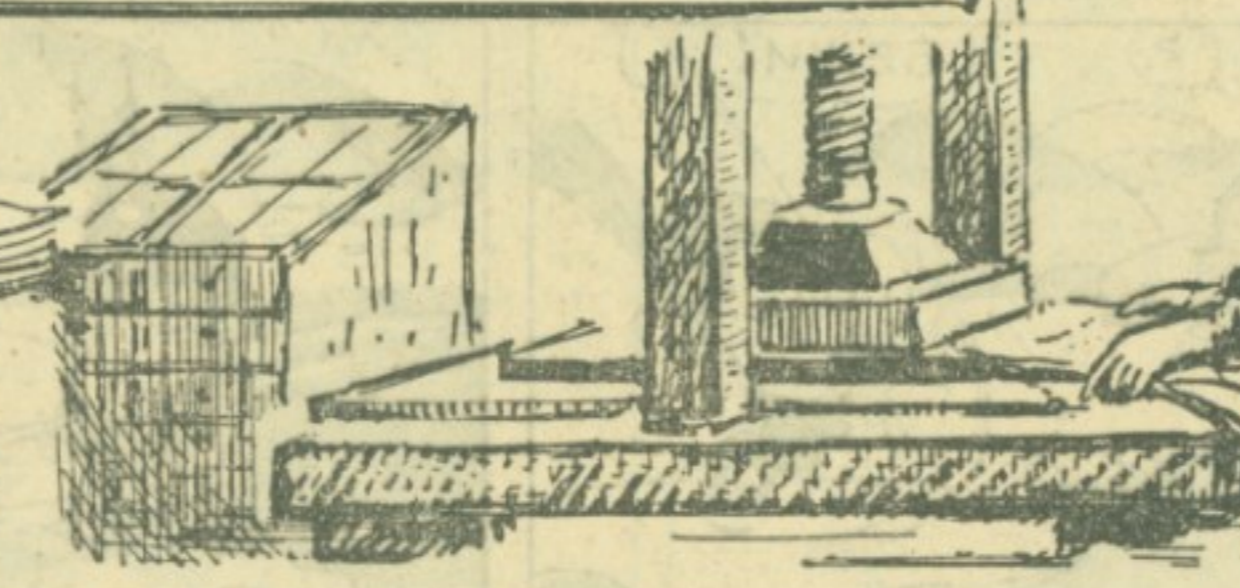
у једном писму 1768 године. — Гоњење ситних и ситних није га могло улаштити. Гвоздена вериге сиромаштва и беде нису кадре биле свезати руке његове да он за опште добро што не пише...“

Иако без икаквих средстава, живећи од туђе милости и попуцајући се од немала до недрага, тешко болестан од туберкулозе, Орфелин се до краја живота носи мишуљу да пише и да штампа. Због бедне распродаје и последње што има, па и књиге. Неколико месеци пред смрт, прикован за постељу, он у једном писму богоради за мало хране: „Ако имаш за једну мараму зимњих јабука послати ми за душу да могу са ситним морским грожом кухати их и јести, и мало шљива“. То је уједно и последња Орфелинова сачувана писана реч. Умро је јануара 1785, у десет деветој години.

### Необичан подухват

„Славено-сербски магазин“ обухвата шест табака обичне осмине, а штампан је грађанском иридилицом. Увиђајући и сам да је његов подухват необичан, да значи нешто сасвим ново за тадашње прилике, Орфелин жели да га објасни, и идејно и технички. Он говори о томе шта је периодична штампа и чему она служи. Те речи и појмови тада се први пут чују код Срба. Било је то нешто необично за људе који су познавали једино дебеле црквене књиге, а само понеку световну; који су навикли да се и књиге „печатају“ цркве ради.

Но, овај век (тј. осамнаести), каже Орфелин, мери напредак народа према његовим културним постигнућима, пре-



ма броју академија, школа, према броју корисних књига које учени људи пишу и намењују широким народним слојевима. А да би те књиге биле приступачније, схватљивије, писане су на народном језику, јер је народни језик најмоћније средство просвећености, којим она досиже и у најзабаченије крајеве... „Доктор, пише Орфелин, народ српски јесте од оних народа који је по природи ванредно способан за све науке... и шета је што се лишавала просвећености“. Магазин треба да има широку научно-популарну намену: у њему ће бити и забавног штива и чланака из свих области науке. Такав часопис није новина у осталом

свету, па треба да га имају и Срби. Редакција зато позива на сарадњу све родољубе који су вешти било каквим корисним знањима. Од онога што ће се објављивати у Магазину, ништа се неће мењати без нарочите ауторове дозволе. Писци могу и да потписују своје прилоге, и то би било добро, јер би читалац видео како расте број сарадника.

### „Компанија“ — од једног члана

У предговору, Орфелин редакцију назива „компанијом“ која је „веома маленка“ јер не броји више од тројине. Но, по свему изгледа да је у читавој овој „компанији“ Орфелин био сам. Измишљајући „компанију“, он је свакако хтео да да



шири значај свом подухвату, да докаже како уз њега већ у самом почетку има људи који мисле као и он и који не очекују никакву награду за свој посао, већ им је једина сврха општа корист.

Занимљиво је како Орфелин објашњава зашто је ову публикацију назвао „магизном“. То може да се погоди, каже он, јер као што се у магазинима прикупљају из разних предела земљишних плодови да би се ту чували за случај народне потребе, тако ће се радити и у овом часопису: скупљаће се корисна умна дела. А као што

магазини имају своја одељења (прегатке), у која се сортирају плодне исте врсте, тако ће их имати и овај часопис — то су рубрике, које ће бити означене латинским цифрама и обрађиваће свој нарочити материјал.

Орфелин припрема публику и на чланке који ће излазити у наставцима: „А ако у једној свесци неки чланак“ није завршен, то значи да није могао стати у своју рубрику и тада ће на крају назначити да ће наставак следити у идућој свесци“. Но, опоминије Орфелин, зато треба сачувати сваку свеску, јер ће шест свезака сачињавати један том, па читалац може и да га увезе. На крају сваке шесте свеске биће штампан регистар свега онога што се налази у једном тому, а при томе неће се заборавити да се исправе и штампарске грешке.

„И тако ће то трајати док и часопис буде трајао...“ Но, „Славено-сербски магазин“ после прве свеске више није изишао. Орфелинов покушај био је, према тадашњем стању српског друштва, преурањен, па није наишао на одзив.

У историји српске књижевности, а нарочито журналистике, Захарију Орфелину припада место родоначелника. То је човек који је деловао готово у свим областима духовног рада и који је Србима, а и свим Јужним Словенима, дао први покушај периодичне штампе.

## Борбено искуство ЖИВОТЊИЊА

У животњском свету не мамира ни затишја. Немилосрдни борбе воде се без престанка, било зато да се утоли глад, било да се одбрани од каквог непријатеља, да се заштите младунци или да се отера незвани гост из животног простора. Животиња је присиљена да напада или да се брани докле год је жива, а смрт наступа

већином онда када није више у стању да се бори. Овај стални рат развија борбене способности звериња, учећи га како да се служи оружјем које му је подарила природа — зубима, канџама, роговима итд. Мада се наука о психологији животinja још налази у повоју, досад је већ прикупљено доста података о понашању зверова у току борбе, на основу којих се може закључити да и животinja имају своја борбена искуства која су стекле у току многих хиљада година.

### Мангу мења начин борбе

Један од занимљивих ратника међу животinjaма је становник индиским шума мангу, о коме је писао познати књижевник Киплинг, говорећи о његовим борбама са кобром.



У току борбе, обе се животinja крећу хитро и складно. Оне имају брз рефлекс, тако да се мирне душе може рећи да свака од њих предвиђа одакле ће доћи напад, па се одмах заштитије на тој страни. На једном месту Киплинг каже: „Победа припада онме ко има хитрије око и брже покрете“. Према др Дитмару, змији је потребно мање од половине секунде да би извршила напад, ујела противника, испразнила отровне жлезде и повукла се на првобитни положај. Па ипак, индиским мангу обично се успешно бори против кобре, која има обичај да заузме одбранбени положај подижући један део тела високо изнад земље. Зато што се налази доста високо, кобра је приморана да главу држи опуштено на доле и то јој баш при нападу смета, јер јој је потребно више времена да се баци на жртву него овој да се спреми за напад. Иако ово задоцњење представља изванредно мали део времена, мангу га добро користи. Захваљујући њему, он је у стању не само да избегне кобрин скок, већ и да одмах изврши противнапад, хватајући змију за потицак.

Супротно кобри, звечавка се бори на тај начин што се прво склупча и кад непријатељ наиђе баца се на њега муњевитом брзином. Да би потаманила ове опасне змије, на

острво Мартиник су једном пренели изванст број мангуа, али их је много настрадало, јер им није била позната борбена тактика звечарке. Међутим, мангу су се брзо прилагодили новом начину ратовања на Мартинику. „Схватили“ су да се звечарке морају нападати не спреда, као кобре, већ позади, па су из доњих борби излазили најчешће као победници.

Многи природњаци сматрају да је ова брза промена хиљадугодишње борбене тактике мангуа најбољи доказ да се и у животњском свету стиче искуство.

### Вук се свети

Један познати амерички укротитељ животinja описао је догађај који се десио у неком циркусу на основу кога се такође може донети закључак о стицању искуства код животinja. Једна тигрица била је нанела канџама тешке повреде уку, које он није заборавио. Али, он није дао одушке својој мржњи док за то није дошао повољан тренутак. За време циркуских проба и претстава, тигрови су се узел навалили на високих подијумима.



Ма а вук испод њих. Једнога дана, послуга је, омашком изнела сувише узан подијум. Тигрица је скочила на њега, претурила се и дошла ниже од вука, који је овај тренутак искористио да јој скочи за врат и тако изуједа да је она после кратког времена утинула.

При борбама у шуми, вукови обично нападају спреда, наносећи противнику многобројне опасне уједи. Међутим, у овом случају вук је то учинио с леђа и с висине, не

дозвољавајући тигрици да се окрене и употреби канџе, јер би она тада свакако била јача.

### Слон се не бори сурлом

Кад лове, лав и тигар подешавају своју тактику према жртви. Дуго се веровало да они скачу жртви на леђа, да би јој здробили кичму. Мада се и то догађа, такав начин лова није правило, јер се на леђа жртве баца обично мужјак, док се женке и младунци боре различито, али највише воле да животinja најчешће напуштају, коју тада снажно стегну, чиме онемогућају жртви да дише.

У току протеклих десетина и стотина хиљада година, животinja су научиле како да најбоље искористе своје природно оружје. Искуство је научило и слонове да се никад не боре сурлом, јер она као врло осетљива најпре страда. Њихово најјаче оружје је глава, којом могу да нанесу страховите ударе. Ово се толико пута потврдило приликом борби слонова, које су често приређивале у Индији.

### Борбе без победника

Иако за време борбе животinja показују велику вештину, често се догађа да, гошење помамно мржњом, нашкоде саме себи. На пример, дешава се да јелени, борше се, до те мере заплету своје рогове да се више не могу раставити и тако онемоћади утину.

Ловци по афричким прашумама најчешће који пут на лаву у чијој су чељусти остали рогови животinja коју је хтео да поједе, а од које сада не може да се одвоји. У оба горња случаја животinja су биле жртве рђавог прорачунавања било отстојања, било противничког покрета. Ове погрешке које се чине за време борби само су изузетци, који уствари потврђују правило да и код животinja постоји борбено искуство које се ствара хиљадама година.



## МИКРОБИ руже ГРАДОВЕ

Страшна, убиствена болест захватила је наш град, нагризајући и уништавајући темеље и зидине његових палата, цркава и кућа. Само једна обимна акција могла би да спасе Венецију од потпуног уништења.

Ове речи, луце бриге и првих слутњи, упутио је недавно у свом апелу светској јавности претседник венецијанске општине професор Анђело Спано, молећи за помоћ у спасавању његовог „тешко оболелог“ града. Оне су најзад скинуле копрену с једне, већ деценијама строго чуване тајне: Венеција је болесна; она се руши, нестаје...

### Прва жртва

Прошло је тек пола века од овог ведро, тихог јутра 1902 године када је Венецијом одјекнуо први сигнал за узбуњу: високи витки звоник из Марковом тргу одједном се уз страховит тресак срушио и за трен ока претворио у брдо цигала. Вест о изненадном губитку ове историске знаменитости, која је била дика и понос Венеције и њених грађана, изазвала је жаљење не само у Италији, већ и у читавом свету. Недељама и месецима, најчувенији стручњаци из разних земаља покушавали су да утврде узрок те несреће али њихов труд био је узалудан.

Стари, величанствени звоник био је само прва жртва. Многе знамените зграде, ремек-дела венецијанског грађевинарства, доживеле су доцније исту судбину, док велики тој чувених и драгоцених грађевина иста судбина сваког часа може да снађе. Сваког тренутка, например, могао би да се стрпошта звоник Сан Стефано, који се већ неколико година стално нагиње, претстављајући данас озбиљног такмаца Кривом торњу у Пин-

зи и још озбиљнију бригу Млечана, пошто досад предузете мере нису могле да задрже његово стално нагињање. Већина тих грађевина осушењих на пропаст изграђена је од врло солидног материјала и почива на таквим темељима који би морали да пркосе зубу времена још многе и многе векове. Међутим, легло болести налази се баш у тим темељима од тешких блокова кречњака, који обично први отајују послушност, трошећи се и попуштајући под теретом



зграде, далеко брже него што би то смело да буде.

Испитујући ту чудну појаву, научници су најзад дошли до закључка да се ту ради о некој нарочитој „болести“ камена. Они су у том правцу и наставили своја истраживања и већ су постигли знатне резултате.

### Узрочник је откривен

Један од првих видљивих симптома јесте такозвано „рутање“ камена, односно издвајање и отпаѓање танких каменних слојева. После извесног времена, у камену се појављују фине пукотине, које се, као паучина, шире на све стране. Њихов број се стално повећава и оне све дубље за-

диру у камен, дробећи га и слабећи његову отпорну моћ. Али, услед чега долази до тог чудног и превременог процеса распаѓања? Дуго је то остала тајна, све док пре извесног времена није нашао одговор др Жак Пошон, директор микробиолошке лабораторије при Пастеровом заводу у Паризу. Бавећи се већ више година испитивањем „оболелог“ камена узетог из темеља Версајског зворца и других историских зграда у Француској, а доцније и из темеља венецијанских зграда, др Пошон је најзад утврдио да је за то крива једна врста микроба која изазива „инфекцију распаѓања“. Главну улогу у томе игра микроб „споровирио“, који извлачи из земље сумпорне соли и претвара их у друга сумпорна једињења. Та једињења пењу се, заједно с влагом, кроз земљу и камен, да их најзад такозвани тиобацил претвори у сулфате који дробе и разбијају кречњак.

И тек тада, кад је узрочник болести био откривен, могло се приступити лечењу „пацијента“ — спасавању Венеције. Али, како и са којег би краја то требало почети?

Кад би се радило само о једној „болесној“ згради, лако би било поставити дијагнозу и предузети лечење. Тако је, на пример, чувена катедрала св. Павла у Лондону добила читав низ бетонских „инјекција“ у своје темеље кад се утврдило да су они на неким местима већ били дотрајали. Али, у Венецији није у питању болест „појединца“, већ права „епидемија“ која је захватила све зграде колико их у граду има. Према томе, овде би било потребно једно обимно и свестрано „лечење“, које би, по мишљењу претседника венецијанске општине, прогутало најмање 50 милијарди италијанских лира.

### ДВЕ ПТИЦЕ

Дуно је ветар, покидео зелено лишће и цвеће и отерао с гране две птице. Али, оне нису одлетеле далеко. Заледите слику пажљиво са свих страна, па ћете их међу лишћем лако пронаћи!





# Племена из Долине седам пећина



Има много дивних предања о постанку појединих народа, али је ретко које тако лепо као оно о пореклу Астека. Има много народа чија је историја богата разноврсним занимљивим догађајима, али је мало историја на чијим је страницама исписано толико славних догађаја и трагедија као на страницама историје Астека.

Ко су били Астеци и каква је била њихова судбина кроз векове?

Астеци су становници Мексика; њих још и данас има око два милиона. Мексико је благословена земља у којој се може наћи растине целог света: дрвеће из Персије и Индије расте заједно са пузавицама из Француске, мирисно цвеће Азије са цвећем руских поља. Ту расту палме, банане, пиринач, смокве, чај, ванила, паприка, балсамово дрво, индиго, кактуси, шећерна трска, дуван, памук, огромне шуме махагоонија, сандалово дрво, бакуа и друго скупоцено дрвеће.

Према легенди, из неке Долине седам пећина изишло је седам поколења и населило се у Мексиканској долини и на висоравнима Анагуака. Главна племена била су: Толтеци, Тла скалтеци и Астеци или Мексиканци.

### Чудна птица

Последње племе које је изишло из Долине седам пећина били су Астеци. Према предању, њих је у обећану земљу по вела некаква птица, односно њихов бог Кваццилоцли наредио им је да иду за том чудном птицом и претсказао им је да ће владати племенима која су пре њих изишла из Долине седам пећина и да ће бити господари земље богате земљом и шареним птицама, драгоценим металима и камењем. Они су послушали речи свога бога и пошли за птицом која је летела изнад њих и стално им говорила: „Хајдемо, хајдемо!“

Одлазећи из Долине седам пећина, Астеци су у ковању од мирисне трске носили свога бога. У току дугог путовања према обећаној земљи добили су име Мексиканци, по крају у коме су хтели да се настеле, али им то њихово божанство није дало, па су морали да крену даље. Најзад су стигли у данашњи Мексико, где су на највећем острву у једном језеру основали град Теночтитлан. Осим овога града, основали су и друге омање градове на околним острвима и повезали их насипима са главним градом. Покорили су суседне народе. Сви ови догађаји збили су се у десетом и једанаестом веку наше ере.

Астеци су убрзо постали најцивиљизованији народ новог света. Имали су јако развијене занате и трговину, подизали су велике зграде и мостове, били су необично вешти у изради предмета од злата, сребра и бронзе, правили су дивне предмете од глине и тклаи прекрасне материје. Цела земља Астека била је испресецана друмовима, а постојала је и пошта. Веровали су у више богова, а о једном вишем божанству имали су нејасну претставу. Имали су и своје писмо. Сачувани су подаци о томе да су давали позоришне претставе под ведрим небом. Због своје високе културе, Астеци су названи Јелинима и Римљанима новог света.

Власт у земљи припадала је монарху. Приликом ступања на престо новог цара, приношене су људске жртве. Када су Шпанци дошли у Мексико, тада је њиме владао цар Монтезума II. У младости је он био веома одважан и жњатио

је проширио границе свога царства. Држављани су му одавали божанске почасти, а он сам био је окружен великим луксузом.

### Двор Монтезуме II

Сам двор цара Монтезуме био је јасан доказ градитељске вештине Астека. Био је огроман. Сви унутрашњи зидови у двору били су обложени мрамором и порфиром. У двор се улазило на осамнаест капија и над једном од њих био је грб владара: орао који се устремио на пантера. Двор је имао сто соба и свака је имала површину од 64 квадратна метра, сем главне дворане за пријем која је заузимала простор од 800 квадратних метара. Она је била обложена златним и сребрним плочама, а ископана драгим камењем и бојним знаковима. Око двора дизали су се торњеве храмова и друге зграде. У близини главног града налазили су се други градови, окружени кедровим и храстовим шумама.

Царски врт био је уствари права ботаничка и зоолошка башта. У њему се налазило све што је постојало у земљи. Ту су расле саве врсте цвећа и дрвећа, изнад кога су летеле разноврсне птице, а по језерима пловиле многобројне птице мочварице, за које је дневно набављано око 120 килограма рибе. Ту је било колибрија, орлова, лисица, пантера, јагуара, змија отровница и змија боа дугих неколико метара, алигатора итд. Око 600 људи бринуло се о тим ста-

новницима царскога врта. Око двора ширио се град Теночтитлан, данашњи Мексико. Шест камених насипа везивало је град са копном, а једним насипом био је спроведен водовод. У граду је било око 60.000 кућа и преко 300.000 становника. Хиљаде чамаца као у данашњој Венецији, пловило је језером.

### Кортезов долазак

Тамни облаци надвили су се на земљу Астека 18 фебруара 1519 године када је млади Фернандо Кортез кренуо из Шпаније ка обалама Мексика са 11 бродова, 110 морнара, 553 војника, 6 коњаника, 10 топова итд.

Ступајући на копно, Кортез се одмах заплео у борбе с разним индијанским племенима. Није имао готово ни дана предаха. Битке су се низале једна за другом. Боље наоружан, он је често побеђивао, али је трпео и поразе. Долазио је до злата, намирница и тканина и на тај начин снабдевао себе и своју малобројну војску. Поред силе, он се служио и природијем племена која нису била задовољна деспотизмом цара Монтезуме. Када је победио једно племе, оно му је уз остали откуп дало и неколико робља, међу којима се налазила и нека Марина, пореклом из племена Астека. Касније му је Марина много помогла, обаве-

штавајући га о свему што се догађало у разним племенима.

Путујући и успут ратујући, Кортез је једнога дана дошао и до граница царства Монтезуме II. У сретању су му изишли Монтезумини посланици и Кортез, да би им приказао своју моћ, наредио је паљбу из свих топова. Та пуцњава изазвала је ужасан страх код урођеника, али се ништа мање нису бојали ни коња које је Кортез водио са собом. Добивши прве извештаје о Кортезу и његовим људима, Монтезуму су обузеле зле слутње, па је наредио да се са странама лепо поступа, Баш у то време на небу су се појавиле три комете. Велико језеро се излило хоризонт је био као у некој ватри, а свештеници су говорили Монтезуми да Кортез није нико други него бог — реформатор Кваццалкоатл, који је, према старом предању, обетео да ће се вратити у Мексико да заведе правичност и, ето, сигурно је дошао тај судњи дан.

Кортез је ишао на челу своје мале војске од свега 400 пешака, 15 коњаника и 7 малих топова, а поред тога било је и 1.500 савезничких Индијанаца. На пут је кренуо 16 августа 1519 године, пењући се дивним друмом који је престојицу цара Монтезуме везивао са морском обалом. Успут је победио многе војске примитивно наоружаних Индијанаца. Они су од оружја имали копља, дрвене мачеве и шилите, Кор-

тезови топови и гвоздени мачеви учинили су такав утисак на Индијанце да су они поверовали да Шпанци поседују природну снагу, јер у тим крвавим борбама ретко је који Шпанец погинуо. Градови су падали један за другим.

### Сусрет с Монтезумом

Кортез је био безобзиран. Вршио је покоље над невиним становништвом и ужаснути на род бежао је испред освајача. Сам Монтезума био је у самртном страху. Најзад, 8 новембра 1519 године пред царским градом појавио се Кортез са 400 Шпанаца и 7.000 Индијанаца које је на разне начине придобио. Наједном се из града појавила поворка. Напред су ишли најугледнији Астеци, а иза њих, на златним носилима, био је сам Монтезума. У то доба Монтезума је имао око четрдесет година. Био је средњег раста, кошчат, а имао је дугу црну косу. Обучен је био у неку памучну хаљину у облику мантије, која је била златом извезена, а на ногама је имао сандале са златним ѓоновима. Капци на сандалама били су ископани драгим камењем и бисером.

Угледавши Монтезуму, Кортез је скочио с коња, извадио бердан од разних винјува и обесио га Монтезуми око врата. У знак захвалности, Монтезума му је ставио на располагање дворца, који је Кортез убрзо претворио у тврђаву. Том приликом приређен је и сачетан ручак, на коме је Монтезума испричао Кортезу

предање о богу-реформатору Кваццалкоату, рекавши му да је тај бог лично на Шпанце и да Шпанци уствари нису страши у његовој земљи, него заправо рођаци, пошто су потомци њиховог бога-реформатора. Разуме се, Кортез је ово добро искористио, а много му је помогла и Марина. На том банкету, са Кортезом и његовим официрима била је и она. Кортез је покушао да Монтезуму наговори да пређе у хришћанство, али му је он одговорио да су његови богови увек били према њему благодиклони и да нема потребе да мења веру. Кортез није навлачио даље.

Али, иако је све прилично добро ишло, Кортез је био на опрези. Није веровао ни цару ни његовој окоolini, па је Монтезуму узео за таоца. Смишљао је план да га оптужи као противника Шпанаца који потајно кује заверу. За то му се дала прилика кад је један индијански поглавица поубијао неколико шпанских стражара, наредио да им се главе набију на колац и да се носе од града до града и народу говори да су и Шпанци смртни људи. Кортез је оптужио Монтезуму да је и он у вези са овом завером, али се он бранио, па је чак наредио да се поглавица ухвати и спали на ломачи. Кортез је искористио ту прилику и из арсенала пократио све оружје, да би се осигурао од евентуалног напада.

### Народни револт

Путних шест месеци Кортез је био господар Мексика и управљао земљом у име Монтезуме. Постављао је чиновнике, прикупљао порез, купио злато и сребро и све до чега би дошао. Монтезума је слушао све што му је Кортез наређивао, али народ није био задовољан оваквим стањем, па су побуне нишале на све стране. Једнога дана дошло је и до јуриша на двор Кортезов. Кортез замоди Монтезуму да изиђе на бедеме и умври народ. Огорчено становништво није штедело ни свога цара и са неколико стрела он је био тешко рањен, па је 30 јуна 1520 године умро.

Напади нису престали. Астеци су ужарене цепаице бацили у град да би га запалили. Ноћу уочи 1 јула 1520 године падала је киша. Налазећи се у тешкој ситуацији, Кортез је одлучио да побегне. Али, за време бекства нападнут је са свих страна. Настао је прави покољ и врло мали број Шпанаца успео је да побегне, а међу њима и Кортез, који је том приликом рањен. С тешком муком бегуници су стигли у крајеве у којима су владали Шпанци.

Кортез се није смирио, већ је одлучио да поново крене на Мексико, што је и урадио 28 децембра 1520. Жестоке битке низале су се једна за другом и Мексико је поново заузет 13 августа 1521 године. Славољубивом Кортезу то није било доста и тежио је за даљим освајањима. Наједном, стигле су му вести да је у Шпанији оптужен да тежи за независношћу, па је морао да се врати у отаџбину. У Шпанији је провео две године, а затим се поново вратио у Мексико где се одао земљорадњи. Он је тамо пренео шећерну трску, конопљу и лан и почео гајење свилене бубе. Али, ни тада није могао да се смири, већ је и даље слао експедиције за освајање нових земаља. Последње године свога бурног живота Фернандо Кортез провео је заборањен од свих. Умро је 10 новембра 1547 године у близини Севље.

По Јужном Мору расута су многа мала атолска острва на којима живе необично крупни и снажни људи, бронзане боје коже и добре нарави. Поднебље и земља на којој живе учинили су да им природа даје више но што они радом заслуже. Једина вечита борба коју они још од давнина воде, јесте борба с њиховим великим пријатељем и непријатељем — морем. Хватајући се свакодневно с њим у коштац, ти су људи очврели и њихова при-



## Немо заграда

Свакога месеца по неколико дана мало острво Тарану окружују јата ајкула. Оне су обично дуге три до пет метара и док се врзмају око острва урођеници их лове онако како су научили од својих предака. На велике гвоздене удице натакну мацац, а затим на својим чамцима исплове у сусрет тим крвожедним морским животињама. Пошто баце удицу и ајкула је прогута, настаје луда трка, која, гледана с обале, заиста необично изгледа. Немају повуче чамци, који отскачу по морској површини, скреће лево и десно и као гоњена неком невидљивом силом плива по пучини. То може прилично дуго да траје, а догађа се да у исто време пред острвом десетак чамаца лети у лудој трци за

### Игра с ајкулама

Иако су храбри када треба да скоче или зароне у лагуле око својих острва, ти људи су веома сујевјерни и плаше се свега оног што не умеју да схвате и објасне. За њих је некакав камен бити прека због које не смеју да прођу једним делом острва; од врача ће страховати када им што запрети — а у јато ајкула заплочиће на малом, лако чамцу који сами и чаве.

ајкулама. Треба имати много храбрости па поћи на ораховој љусци у борбу с опасном ајкулом. Али ти људи сродили



### Том врстом лова баве се и деца од 15—16 година и за једно пре подне могу да улове по десетак полина, чије месо урођеници веома цене. Да ли је код њих само храброст оно што их гони да крену у такав лов, или и навика да од малена с поверењем улазе у море и да се боре средствима која су им најпогоднија? И једно и друго, јер они људи који без страха смеју да запливају у загрљај полина и на лако чамцу да заплоче према ајкулама морају бити храбри и добри пливачи и не смеју се нимало бојати мора.

### "Ловац" и "жртва"

У лагунама око тих острва живе многи полини. Ти морски становници, који представљају озбиљну опасност за сваког ко им се приближи, најчешће живе у малим пећинама под водом, уз саму обалу. Држећи се с неколико кракова за какву подводну стену, они остајима као бичевима шибљу по води и вребају плен. Кад се жртва појави, краци се за трен ока савију око ње и више је не испуштају. Познато је да полин не оставља жртву док је жив, и само ако га ко убије може се из његовог загрљаја спасти плен. Баш на томе засновали су урођеници острва Јужног Мора тактику лова на полине.

У лов се иде у паровима. Када се открије пребивалиште полина, један, коме је одређена улога „жртве“, храбро заплива у хладни загрљај те осморукке немани. Животиња га обухвати својим крацима, стегне и сва се обавије око њега, тако да притом изгуби чврсто тле под ногама, односно није више припијена уз зидове подводне пећине или каквог камења. Тај тренутак чека онај

други, "ловац". Он тада заплива према полину и његовој жртви и снажним замасима избаци их на површину. Тада полину остаје само још неколико секунди живота. На површини животиња је немона. "Ловац" јој зађе с леђа и рукама је ухвати за два крупна испупчена ока. Она још остаје да својим снажним зубима свом силом угризе главу полина тачно између очију и "жртва" је за неколико тренутака слободна. Краци полина полако се опуштају као да из њих истиче снага...

Том врстом лова баве се и деца од 15—16 година и за једно пре подне могу да улове по десетак полина, чије месо урођеници веома цене. Да ли је код њих само храброст оно што их гони да крену у такав лов, или и навика да од малена с поверењем улазе у море и да се боре средствима која су им најпогоднија? И једно и друго, јер они људи који без страха смеју да запливају у загрљај полина и на лако чамцу да заплоче према ајкулама морају бити храбри и добри пливачи и не смеју се нимало бојати мора.

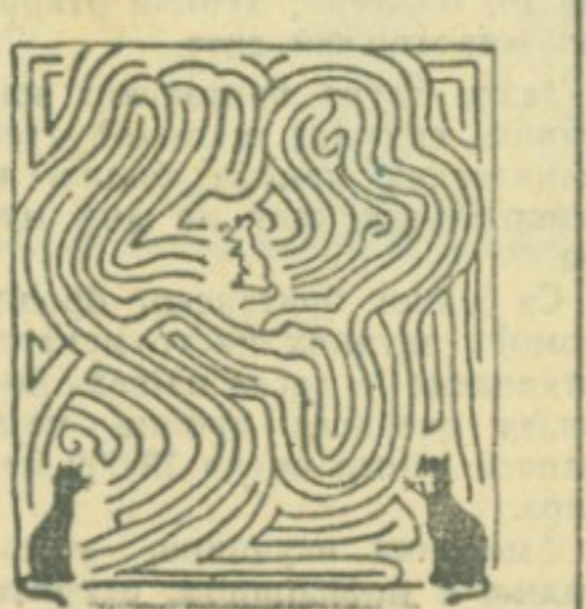
## ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

ДОВОСИ У ИДУЊЕМ БРОЈУ:

- 1) ДОЖИВЉАЈИ ШАНГ ЛИНА — стрип у наставцима
- 2) ЛЕТЕЋИ СЛОН ДУМБА КОД СЕДАМ ПАТУЉАКА — стрип у наставцима

### ЛАВИРИНТ

Два мачка појурила су једног миша, који је највад успео да побегне и да се сакрије у овај лавиринт. Али, миш ни ту није сасвим сигуран. Један мачак ипак може да стигне до њега. Пронађите који од њих може да улови миша и којим путем треба да прође!





Породица орхидеја је многобројна. Она има неколико хиљада врста и подврста, и тај број не престане расти, јер ботаничари проналазе све нове и нове. За последњих педесет година, објављен је о овој биљци велики број књига, па ипак о њој још није све речено. Многобројне непознате врсте остају и даље скривене по непроходним шумама и неприступачним пределима широм земљине кугле.

Постојбина орхидеје су тропски предели, али се из њих брзо раширила и у друге крајеве. Она данас расте на свих пет континената и успева на свим географским ширинама. Пре но што је освојила наклоност људи, освојила је цео свет. Долазећи у нове крајеве, она се брзо прилагодила новој, оштријој клими. По шумама и ливадама и на планинским падинама западне Европе успева данас неких тридесетак врста кауника, најближег сродника орхидеје, од које се само незнатно разликује. Неке његове врсте прилагодиле су се чак и суровој клими скандинавских земаља.

#### Скупља од злата

Али, у парковима и ботаничким баштама великих европских градова могу се видети и прекрасни примерци оригиналних орхидеја, донесени из далеких сунчаних крајева њене постојбине. За њих богати љубитељи цвећа плаћају своје које далеко премашују цене одговарајуће тежине злата. Најлепши примерци долазе из Колумбије, Гужане, Бразилије, са Малагаскара, из Јужне Африке, Сијаме, Бурме и са пацифичких острва, нарочито са Нове Гвинеје. До њих се веома тешко долази; зато су тако скупи.

Велика врста орхидеја живи на највишим гранама циновског дрвећа тропских прашума. То не значи да је орхидеја паразитска биљка. Она само тежи да дође до што више сунчане светлости и ваздуха, који су јој неопходни колико и влага. Да се тако не пење уз дрвеће, бујна вегетација угушила би ову „лепотичу“ тропске флоре.

Но, баш због тога се до орхидеја тешко долази. Треба се успузати уз необично висока тропска стабла, на којима човека вреба безброј опасности. Зато је лов на орхидеје постао право занимање, скопчано с многим тегама и опасностима. „Ловци“ орхидеја крстаре шумама трагајући за ретким примерцима овога цвета. А кад их пронађу, нема те силе која их може спречити да до њих дођу.

#### Жртве свога позива

Није ојда чудо што ово необично занимање већ има своје жртве. Многи „ловци“ остали су своје кости по троп-

ским шумама и мочварама, или су се вратили с тешком грозницом од које се више нису излечили. Један од најчувенијих америчких скупљача орхидеја, Мајер, удавио се пре неколико година покушавајући да преплива реку да би дошао до неког ретког примерка. Други један „ловац“, вођен својим добрим „носом“, упао је право међу људождере и био поједен. То се десило 1917 године у унутрашњости Нове Гвинеје.

Орхидеја се бере само кад је у цвету, јер се по цвету једино и може одредити којој врсти припада. Мада њен цвет изгледа нежан, као да ће се одмах распасти, он је уствари веома издржљив. Скупљачи орхидеја чак се много и не брину за њихов транспорт. Орхидеја одлично подноси сушу. Она дође на пијачу смежурана и спарушена, жалосна изгледа, да се после пажљиве неге убрзо опорави и поврати.

#### Инсекти — опрашивачи

За своју лепоту и богатство облика и боја орхидеја има да захвали начину на који се размножава. Док код већине биљака ветар служи као разносач цветног праха, код ор-

хидеје ову улогу врше искључиво инсекти. Свака врста орхидеје има свог инсекта-опрашивача — паука, лептира, пчелу итд. Ако је ово неки дневни инсект, орхидеја га привлачи својим живим бојама и обликом свога цвета; ако се, пак, ради о ноћном инсекту, цвет орхидеје га мами својим ливним мирисом. Да мирис служи само за то да намами ноћног инсекта, види се по томе што ове орхидеје почну да миришу само кад падне мрак, кад ови инсекти почну да лете. Кад је тај опрашивач паук, онда цветови орхидеје невероватно личе на паука. Други, опет, имају облик пчеле, осе или лептира. Један француски скупљач имао је орхидеју са читавим гроздом жутих цветова, који су необично личили на рој осца.

Сама техника оплођавања орхидеја веома је занимљива. Кад инсект, намамљен мирисом или бојом, падне на цвет, ступа у дејство један чудан и веома прецизан механизам. На прашицима орхидејиног цвета налазе се мале грудвице састављене од ситних зрнаца поленовог праха. Инсект покушава да продре дубље у круницу цвета, да би тако стигао до слатког сока, али притом мора да одгурне један мали поклопац који затвара улаз у сам цвет. Чим тај поклопац помери, зрнаца полена, као избачена из прајке, погађају инсекта и лепе му се за главу или тело. Изненађен ударцем, посетилац покушава да се искобеља из клопке у коју је упао и притом преноси полен на тучак — женски орган цвета. Тиме је оплођавање извршено и даље потомство биљке осигурано.

Преносећи орхидеје из старе постојбине, човек није пренео и њене инсекте-опрашиваче, али је нашао начина да тај посао и сам обави. Поступак је једноставан: врхом једне сићушне кашчице пажљиво се подигне поклопац на цветној круници, покупи се неколико зрнаца полена и пренесе на тучак. Тако је омогућено размножавање орхидеје у свим крајевима света.

## Чему је све служио кош на јарболу

И данас морима плове бродови који на јарболу имају кошеве, али ти кошеви више немају ону важност какву су имали у прошлости. Најстарији кошеви били су округли или у облику купе. Нису били покривени, а постављани су на врх јарбола. У прво време, човек који је седео у кошу пазно је само на једра и конопце, али је касније кош имао и другу улогу: он је постао згодан „ратни положај“.

Стари Египћани и неки поморски народи Азије употребљавали су кошеве за морнарску борбу.



ре-ратнике, који су одатле бацили на посаду непријатељског брода, када би им био на домету, коља, стреле и камење. У Средњем веку, већ се издалека познавао ратни брод по том кошу. За време поморских ратова у прошлости између Енглеске, Француске, Шпаније и Бенове, често је, када би се бродови толико приближили један другоме да су се већ додиривали, долазило до борбе

прса у прса. Тада су морнари из коша, наоружани стрелицама и прајкама за бацање камења, нападали непријатеља.

Почетком XVII века кош је променио облик. Дотада је био округлао и дубок, а сада је постао пљоснатији и плинји. Среда је био округлао, а позади, уз јарбол, четвртаст — пљоснат. У то време Француска је била једна од највећих поморских сила и, свесна значаја борбе ратних лађа када дођу једна другој уз бок, посећивала је велику пажњу опреми ратних бродова. Постоји прича да је морнар из коша француског ратног брода „Редутабл“ убио славног енглеског адмирала Нелсона који се налазио на броду „Виктори“ за време битке код Трафалгара.

При крају XIX века, француски бродоградитељи повећали су борбену spremу ратних бродова. Нарочито велику пажњу посветили су изради кошева на јарболима. Они су тада заштитили кош нарочитим оклопом који је имао много визира за гађање. Касније су кошеви почели да служе и за управљање и контролу габана артиљерије. Јапанци, увиђајући у то време значај кошева, гледали су да их на броду што више направе.

## АНТОЛОГИЈА ИСТИНИТИХ ЧУДА

### ЈУБИЛЕЈ "ПАУК-ГОСПОЂЕ"

Мери Фајфер из Хобокена, у Америци, прославиле је 1940 године педесетогодишњицу рада као „паук-госпођа“. Ово име Мери Фајфер добила је због свог необичног занимања: она је на разне астрономске апарате навлачила паукове конце, који служе као мрежа за градуирање видног поља на дурбинима и телескопима.

песме да се одлучно да иде свуда с њим и да бележи његове стихове, јер је песник био сиромашан и



није могао да плаћа писара, а сам није био вешт у писању тешких кинеских слова.

### БОЦА ПИВА ОСИГУРАНА НА 25.000 ДОЛАРА

Неки пивар из Милвокија, у Америци, осигурао је једну боцу пива на 25.000 долара. То чудно осигурање догодило се кад је ступио на снагу закон о прохибицији и пивар морао да престане да ради. Као успомену он је задржао последњу боцу пива напуњену у његовој пивари и осигурао је на велику своту.

### СТРПЉЕЊЕ ЈЕДНОГ РИБОЛОВЦА

Џо Банон из Абердина, у Шкотској, пецао је двадесет година и за то време није успевао ниједну рибу. Тек на крају двадесете године његово стрпљење било је награђено, јер је једног дана успевао две велике рибе.

### ДРВО С НАЈВЕЋОМ КРУНОМ

У близини Хобраха, у Индији, расте циновско дрво банјан, за које се сматра да има највећу круну на свету. Круна овог дрвета



има пречник од сто метара, а у његов хлад може да се смести око десет хиљада људи.

### РАДИЈЕ ПИСАР НЕГО ЦАР

Кинески цар Минг Хуанг (701—762) одрекао се престола, свих почести и привилегија да би постао писар славног песника Ли Тан Пеа. Минг Хуанг толчио је водео Ли Тан Пеове



Прошла година, као ретко која досад, била је испуњена многобројним значајним открићима и успесима у разним областима науке. О тим постигнућима писано је много. Ипак, да се сетимо само неких важнијих.

#### Васиона

Помоћу циновског телескопа у опсерваторији Паломар, у Калифорнији, астрономи су знатно проширили и употпунили познавање васионе. До краја 1952 године они су извршили половину свог првог и најважнијег задатка: снимање васионе. При томе, захваљујући циновском телескопу, они су снимили чак и небеска тела удаљена до милијарду светлосних година. Можемо замислити колики је то домет кад се зна да светлост путује брзином од 300.000 километара у секунди.

#### Земља

Према незваничним извештајима, једна група швајцарских планинара успела је да допре на свега 45,5 метара испод Монт Евереста, највишег планинског врха на свету. На сам врх још нико није успео да се попне.

#### Море

Дански истраживачи постигли су ове године рекорд у дубинском истраживању морског дна. Помоћу нарочитих апарата, они су испитали океанско дно и притом допрли до дубине од шест миља. Најзначајније је да су они и на тој огромној дубини открили животињски свет.

Једна група британских научника снимала је помоћу телевизијских камера биљни и животињски свет на дну мора. Са једног британског брода, откривена је досад највећа позната океанска дубина, која износи нешто преко 13.500 метара.

Амерички научници, у сарадњи с морнарицом, открили

### НАСЕЉЕ С ЈЕДНИМ СТАНОВНИКОМ

Место Стилвотер, на Аљасци, има једног становника. То је неки Ванз, рудар, ловац, претседник општине и шеф полиције места у коме сем њега нико други не живи.

### ПРИЈАТЕЉ ИНДИЈАНАЦА

Вилјам Блекстон (1596 до 1675) био је први бели човек који се настанио у насељу које се касније развило у град Бостон. Кад су у насеље дошли и други бели људи он је напустио свој дом и отишао да живи с Индијанцима, јер, како је он тврдио, пошто је једном живео међу племенитим првенокошцима он није могао више да се помини са особинама, нарочито с грамљивошћу белих досељеника.

### СТЕНА — "ВЕШТИЦА"



У Калифорнији, код места Сан Клементе, налази се једна гранитна стена којој су током столећа време, ветрови и кише дали необичан изглед. Стена потсећа на главу страшне вештице из бајки.

лидне и одржале су се све до данас. Мањи број цигала има правилан, издужен облик и оне су употребљене као нека врста оквира за зидове. На тим циглама, као украс, налазе се отисци зидаревог паца у шару „рибља кост“.

Јужно од Каира, Египћани су открили једну пирамиду која је, вероватно, подигнута пре 4.600 година. У Ираку су археолози откопали један храм стар 4.000 година. У исто време, они су пронашли неколико стотина глинених таблица исписаних клинастим сумерским писмом, најстаријим писмом за које се зна.

Француски истраживачи почели су прошле године подводна истраживања на месту где се претпоставља да је некад био грчки град Хеликс. Тај град, како се мисли, прогутало је море у четвртном веку пре наше ере.

У Аустрији су пронађене „зихерналде“ старе 3.000 година. „Зихерналде“ су тако добро очуване да би се и данас могле употребити.

## ГРАДОВИ БУДУЋНОСТИ

Зима и пролеће смеђују се на једном делу Земље. На јужној хемисфери лето уступа место јесењу. Код нас снежног покривача полако нестаје; зимски капуту постаће нам ускоро тежи. Тих промена било је увек и тешко је замислити да може доћи дан кад их више неће бити. Ипак, изгледа да ће се наука супротставити и временским променама, да ћемо, можда, дочекати дан кад више неће бити зимских капута, кишобрана и сунцобрана, топлих пећи чије је пуцкетање тако пријатно за време зиме, ни спарних дана кад сви тражимо хладовину и жељно чекамо да дуне неки поветарац.

Овога пролећа професор Амброс Ричардсон из Илиноиса, у САД, покушаће да створи прво насеље у коме ће температура, влажност и струјање ваздуха бити исти у току целе године. Његова замисао, наоко изгледа необична, није неизводљива. Над једним малим насељем, Ричардсон ће поставити провидни заклон у облику полулопте који ће, као неко звоно, поклопити зграде и уднице. Заклон је начињен од већег броја „јастучића“ од провидног пластичног материјала испуњених хелијумом и

ушвињених један за други. Јакни каблови држаће ивице тог провидног кишно-ветробрана, који ће лаки гас хелијум држати на висини од око једног километра изнад земље. Ивице тог заклона неће допирати савином до земље, већ ће се налазити на три метра изнад ње.

У тако покривеном насељу клима ће бити увек иста; нека врста суптропске, само без кишне. Пластични заклон пропушта сунчану светлост и топлоту, а одбија штетне и прекомерне зраке. По ивици заклона налази се „олук“ за скупљање кишнице, која ће се одводити у резервоаре, на дестилацију.

Од успеха Ричардсоновог опита зависи његови даљи планови о стварању покривених градова. Он предвиђа да ће у будућности сви градови имати заштитне полулопте — један или више њих — који ће покривати читаво насеље или његове поједине делове.

# Са свих СТРАНА

## ВЕЛИЧИНА ЈАТА И ВИСИНА ЛЕТА ПТИЦА СЕЛИЦА

Чим дође време сељења, птице се не обдиру да ли је лепо или ружно; сељење не прекидају. Ако приликом путовања избије олуја, оне се спусте на копно, а на мору на бродове, да би се одмориле. Има птица које лете појединачно у топлије крајеве, али се већином селе у великим јатима. Једне ноћи у септембру, на Хелголанд се спустило због невремена око 70.000 птица. Нарочито су велика јата рода када се вра-



ћају из топлијих крајева. Тада личе на огромне облаке. У тим јатима може да буде и преко 100.000 птица. Птице селице обично лете на висини од 30 до 400 метара изнад земље. Разуме се, када прелазе Алпе или Хималаје оне лете на великој надморској висини, али су опет изнад земље као и у низинама: од 30 до 400 метара. Једна експедиција која је покушала да освоји Монт Еверест наишла је на птице на висини од око 7.000 метара.

## ТЕФТИШ

Турски зулуми за време њихове владавине у нашој земљи натерали су многе људе да се одметну у хајдуке. Турци су организовали читаве потере за хајдуцима, па кад не би успели да ухвати хајдука, онда су приређивали једну врсту казнене експедиције, такозвани тештиш. То се радило на овај начин: у село би зашао неки велики турски старешина с подоста момака и окупио народ. Разуме се, ту би била и родбина хајдукова. Он би тада побацио



становништво у затвор, где су људи мучени, узимане им велике глобе и предузимане друге мере не би ли издани хајдуке или хајдучке јатаке. Тештиш су приређивали нарочито после ратова, када би многи људи, бојећи се Турака, побегли у хајдуке. Приликом тештиша Турци су секли главе или набијали на колац хајдуке које би ухватили, а то исто би сналазило и људе који су с њима били у вези. Глоба је била обавезна за све од реда, па били криви или не.

## МИШ — СПАСИЛАЦ СЛОНОВА

Када би се и данас дирке на клавиру и дршке перореза израђивале од слонове кости, досад би већ сви афрички слоновци били поубијани. А што је дошло до проналаска вештачке слонове кости, има да се захвали једном мишу.

У лабораторији једног хемичара били су се нампожили мишеви, који су му много сметали. Да би се спасао ових нежељених „укућана“, хемичар је наместо мишоловку са комадом сира, а поред ње је случајно оставио боцу са формалдехидом. Привучен мирисом сира, миш је обилазио око мишоловке и притом преврнуо боцу, те се формалдехид излио на сир. Сутрадан ујутру хемичар је уместо миша нашао у мишоловци једну као кост тврду материју боје слонове кости. То је био комад сира који је формалдехид претворио у вештачку слонову кост. Вештачка слонова кост данас се израђује на начин који је откритвен захваљујући „несретном“ мишу.

## ХВАТАЊЕ КОПЉА — ОПАСАН СПОРТ

И примитивни народи баве се спортом, али се он умногоме разликује од онога којим се бави културан човек. Има доста врста тих спортова, али међу најзанимљивије и најопасније спада такозвано хватање копља руком. Та игра раширена је нарочито у Микронезији. Игра се на тај



начин што две групе људи стану једна према другој на одређеној удаљености и бацају једна другој одређен број оруђа, на пример: седам копаља, седам каменова, седам камених секира и седам ножева. Онај који буде погођен испада из борбе, а који остане последњи из обе групе сматра се победником.

# Да ли знате?

## РОБОТ СА ЧУЛОМ ПИПАЊА

Према извештају који је недавно објављен у часопису „Нуклеоник“, у једном америчком институту завршава се израда робота који ће имати „чуло пипања“.

Такав робот дуго је био сан научника. Он ће се користити за обављање послова који су опасни по човека, као што су: демонтажа неексплодираних и темпираних бомби, расчишћавање радиоактивних отпадака или оправљање водовода. Робот ће уствари само понављати покрете стручњака који њиме управља са потребног отстојања. Човек који управља роботом добија тачан извештај о току целог рада и има утисак да сам у својим рукама држи алат. Овај драгоцен изум састоји се од две „руке“, којима се управља помоћу бинокларне телевизијске камере. Оператор на свом телевизијском апарату прима тродимензијалну слику читавог тока операције.

Нова механичка рука тачно понавља покрете оператора. Кад оператор помери руку у правцу једног предмета на телевизијском апарату, механичка рука понови тај покрет и кад додирне предмет оператор је у могућности да осети његов облик, отпорност и чврстину.

## ВИШЕ ЈАЈА ЗАХВАЉУЈУЋИ ВЕШТАЧКОМ "СУНЦУ"

Електричне лампе које испуштају ултравиолетне и инфрацрвене зраке добијају све већу улогу у разним привредним гранама. Кокоске под утицајем ових зракова носе до 20 од сто више јаја него раније, јагњад су напреднија и тежа ако се њихове мајке излажу овој светлости шест часова дневно, а биљке које се ноћу излажу овом "сунцу" раније цветају и брже расту.

## ЗАВОЈ ОД ПЛАСТИЧНОГ МАТЕРИЈАЛА

У болницама америчких ваздухопловних снага од недавно се за опекотине и повреде употребљавају завоји од пластичног провидног материјала. Пластични завоји уствари су течност која се под високим притиском чува у апаратима за прскање. Они се стављају на тај начин што се на озлеђено место прскају у облику ситних капљица, које се у додиру са ваздухом и кожом претварају

у чврст заштитни слој. Преминућство пластичних завоја је у томе што могу да их ставе и нестручне особе, јевтини су, а пошто су провидни опекотине и ране могу се контролисати без одвијања. Поред тога, пластични завој лепи се само за неопштећену, суву кожу, док се завој од газе обично залепи и за ране, што приликом мењања завоја изазива болове.

## ПРОВИДНИ ТЕЛЕФОН

Произвођачи телефонских апарата од пластичних маса почели су да производе провидне телефоне, јер су запазили да се беспрекорна чистоћа у апарату може одржати само под условом да је унутрашњост апарата видљива. На тај начин може се тренутно уочити свако скупљање прашине на појединим деловима овог осетљивог апарата и предузети потребне мере за њено отклањање. Такође се лако уочава и сваки квар апарата.

## ПЕГЛА С РЕЗЕРВОАРОМ ЗА ВОДУ

Један досетљиви конструктор недавно је приказао нов модел електричне пегле, која истовремено обавља две функције: влажи рубље и одмах га затим пегла. У свом предњем делу ова пегла има мали резервоар за воду, из кога се, кроз три ситишне рупице на врху пегле, аутоматски, равномерно и по жељи испушта одређена количина воде. Ако жељимо да нам рубље мирније, ставићемо у течност нарочито мириславу есенцију. Кад је пеглање завршено, домаћица може просути преосталу воду једноставним окретањем пегле.

## ЕЛЕКТРИЧНИ ПРЕКИДАЧ КОЈИ СВІРА

Једно швајцарско предузеће за електрични материјал израдило је прекидаче у којима се налази мала „музичка кутија“ слична верглу. Кад се притисне, прекидач „отсвира“ Брамсову „Успаванку“. Та пријатна музика траје око три и по минута. Прекидач је начињен од бакелита боје слонове кости и може да се инсталира за неколико минута. Наменен је првенствено дечјим објектима болницама и спаваћим собама.

## ВАКУУМ КОНЗЕРВА

У Берлину је пуштен у продају нарочити апарат за чување намирница од кварења и труљења. Овај апарат ради на принципу стакленог звона и мале пумпе за исисавање ваздуха, која је смештена при дну звона. Неколико покрета ручицом ове пумпе довољно је да под звоном остане безваздушни простор. Намирнице остављене у овакву „конзерву“ боље се чувају него у хладњачама на лед или електричну струју. Кад хоћемо да извадимо намирнице, треба само да притиснемо на једно дугме које се налази на врху звона. Тада се отвара аутоматски један мали вентил и ваздух опет продире у звоно.

## РОШТИЉ У ТРПЕЗАРИЈИ

На индустријском сајму у Франкфурту приказан је један електрични роштиљ. Захваљујући његовим малим димензијама, незнатној тежини и лепом изгледу, домаћица може да га за столом у трпезарији испече печење и да га, носећи роштиљ око стола, послужи топло — непосредно са „ватре“. Овај апарат у стању је да испече бифтек за шест минута, рибу за седам, а кокошку за свега десет минута.

## ЗА ЛАКШЕ АТЕРИРАЊЕ АВИОНА НА МЛАЗНИ ПОГОН

Швеђанин Клас Оскар Лундберг израдио је недавно један уређај који ће омогућити брже и успешније атерирање авиона на млазни погон. Авиони на млазни погон могу да се спусте само на веома дугачке писте, а релативно дуго време потребно за атерирање знатно смањује њихову просечну брзину.

Лундбергов изум састоји се од два покретна крила која се налазе на задњем делу трупа. Приликом атерирања, крила се склопе и херметички затворе одвод. У исто време, са стране цеви кроз коју пролазе млазни удари отварају се нарочити канали и млазеви и, уместо да узлазе кроз отвор на крају трупа, одбијају се и враћају у супротном правцу, што смањује брзину лета авиона и тиме скраћује време атерирања.

# Јестели већ чулига

...пре открића Америке, Европљани јер Стејт Билдинга, највеће зграде на свету, налази се торањ с телевизијском антеном, а на торњу светионик који служи као оријентациона тачка за авионе. Сијалица на светионик прегори за време сваког јачег пљуска. Због огромне висине и мера предострожности које се морају предузети да се радицима не би догодила несрећа, трошкови овог постављања нове сијалице износе 45.000 динара.



...рибе зване "слепи мишеви" имају пераја слична крилима слепог миша. Ова врста рибе живи једино у Индијском Океану.

...према тврђењу неких историчара, човечанство је за последњих 3.500 година живело у миру свега 268 година. Изгледа да је 1864 године истовремено било највише ратова: осамнаест.



...за један час чавка прелети 61 километар, соко 59,5, метара изнад земље. Урођеници га називају "тата-дрво с дугачким ногама".



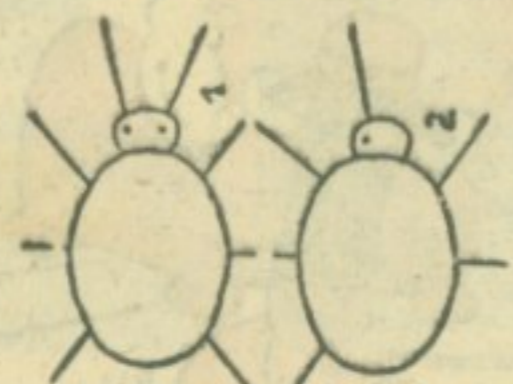
Водоравно: 1) грчко слово; 3) начин одевања; 5) предузеће за прераду вуне; 7) грана физике; 8) име наше филмске глумице; 10) вуњени огртач; 11) иницијали нашег песника; 12) јединица за мерење отпора електричне струје; 14) место у Србији; 15) алкохолно пиће; 18) хладни ветар на нашем приморју; 19) једна алатка; 21) предлог; 22) река у Француској; 23) ономастојепа мукања; 25) лична заменица; 27) скуп страних дипломата; 28) материјал за прераду; 31) притока Западне Мораве; 32) лековита биљка; 33) лука у Норвешкој.

Усправно: 1) река у Француској; 2) веран; 3) један инсект (провинц.); 4) врста четинара; 5) струјање ваздуха; 6) пристајиште у Јордану; 7) један глосар; 8) аждаја; 12) завјутак; 13) тих; 16) грубо суко; 17) ископ; 19) гест; 20) старо име Љубљане; 21) део лица; 24) часовник (хрват.); 26) лука у Алжиру; 27) азиска држава; 29) прост број; 30) алкохолно пиће.

# ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

## ЦРТАЊЕ ИНСЕКТА

Материјал потребан за ову игру састоји се од неколико табака хартије, оловка и једне дрвене коцкице чије су стране обележене бројевима од 1—6.



Играчи, чији је број неограничен, имају задатак да нацртају, према томе који је број показала бачена коцка, један део инсекта, приближно онако као што то показује наша слика. Из цртежа се види да се овај инсект састоји из тела, шест ногу, репа, главе, два ока и два пипка.

Игра тече овако: једна тачка — тело, то јест играч који бачењем коцке извуче 1 има право да на својој хартији нацрта један овај;

- 2 тачке — глава
- 3 тачке — ноге
- 4 тачке — пипци
- 5 тачака — очи
- 6 тачака — реп

Кад играч извуче део тела који је већ нацртао, он једноставно пропусти свој ред, односно не учрпа ништа, него други баца коцку.

Игру добија онај који први заврши слику.

## ДУХОВИТЕ ПОСЛОВИЦЕ

Ево једне лепе и лаке забаве! Припремите хартију и оловке. Хартију исеците на ситније комаде и на сваки од њих напишите половину неке познате пословице, на пример: "Обазривост је мајка..." на први комадић хартије; "сигурности" на други; "Сиромаштво..." на трећи; "није порок" на четврти, итд.

Кад напишете известан број тако подељених пословица, ставите цедуље у један шшир и све измешајте.

Сваки од играча, редом, треба да извади из шшира по два комадића хартије и да састави од њих било коју пословицу, ако се половине слажу, било неку смешну реченицу која има значење пословице.

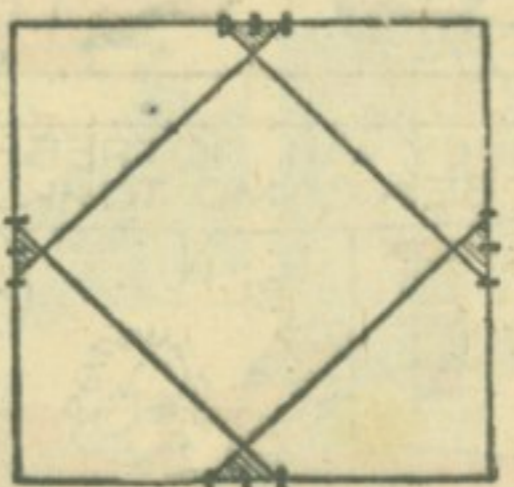
Могу се добити чудни резултати, на пример: "Сиромаштво је мајка сигурности".

Онај који буде најдуховитије протумачио неку смешну пословицу, цени се као победник.

## ДА НАПРАВИТЕ КОВЕРАТ

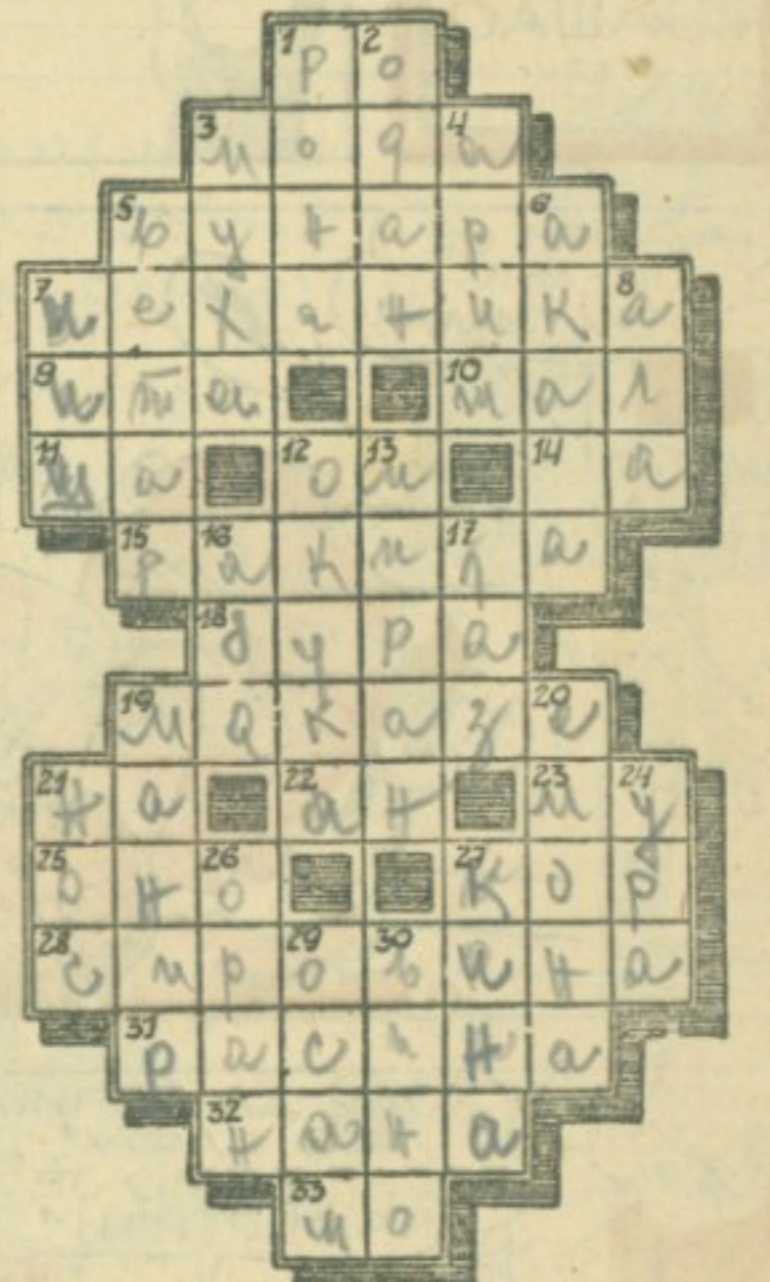
Ако вам хитно затреба коверат, а немате га, ништа није лакше него га направити од једног квадрата хартије.

Означите средину сваке стране квадрата и ставите са сваке стране ове ознаке, на растојању од 1 см.



по једну тачку. Повуците лењиром праве, као што се види на слици.

Исеците четири мала шрафирана троугла и остаје вам једино да савијете хартију по линији и да залепите једну на другу три стране.



## РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) паралела; 8) Илова; 9) ер; 10) ри; 11) Анита; 13) Аса; 15) Ен; 16) март; 18) оба; 20) ари; 22) Ин; 23) Д(анијел) Д(ефо); 25) Оман; 27) алигатор; 30) азил; 31) мо; 32) ак; 33) Рим; 35) гас; 37) Нама; 39) ас; 41) кит; 42) литар; 45) ти; 46) ал; 47) новац; 49) Нијагара.

Усправно: 1) пирамида; 2) Алиса; 3) ро; 4) ава; 5) лане; 6) лед; 7) Аракан; 12) ИНО; 14) ара; 17) Трогир; 19) бином; 21) ималин; 24) длака; 26) ат; 28) из; 29) Рогатица; 32) агилан; 34) мак; 36) сат; 38) Митар; 40) Сана; 43) или; 44) ро; 48) В(есучи) А(мериго).

